

Lausunto 28.5.2025

Lausunto Sosiaalihuoltolain muutoksesta, 29.5. klo 16.15 mennessä

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=3c501baf-4246-445b-8ceb-8e72227b344b>

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää erityisesti jakelussa mainittuja tahoja antamaan lausuntonsa liitteenä olevasta luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaalihuoltolakia, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia, työttömyysturvalakia ja kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia. Kuntouttavasta työtoiminnasta annettu laki ehdotetaan kumottavaksi. Lisäksi ehdotetaan näistä johtuvia sekä muita vähäisempiä muutoksia eräisiin muihin lakeihin.

Muutoksia ehdotetaan palvelutarpeen arviointia, omatyöntekijää ja asiakassuunnitelmaa koskevaan sääntelyyn. Sosiaalihuollon kirjaamista koskeva sääntely siirrettäisiin asiakastietolakiin ja tässä yhteydessä ammattihenkilöiden kirjaamista koskevia velvoitteita kevennettäisiin ja poistettaisiin päällekkäistä kirjaamista koskevaa sääntelyä.

Esityksessä ehdotetaan korotettavaksi pitkäaikaista ympärivuorokautista palveluasumista ja pitkäaikaista laitoshoidoa koskevia sekä jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta perittäviä asiakasmaksuja.

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2027 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle syksyllä 2026 budjettilakiaikataulussa.

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnon antajat (Huhtasuon ASA ry, Jyvälän Setlementti ry, Jyväskylän Katulähetys ry, Jyväskylän Suvanto ry, Jyväskylän Uusiotuote ry, Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry, Paremmiin Yhdessä ry, Sovatek-säätiö, Äänekosken katulähetys ry) edustavat keskisuomalaisia järjestöjä, jotka tuottavat kuntouttavaa työtoimintaa sekä päihde- ja mielenterveyskuntoutujille suunnattuja palveluja, vertaistoimintaa ja matalan kynnyksen tukea. Hallituksen esityksessä ehdotettu kuntouttavan työtoiminnan lakkauttaminen ja sen korvaaminen uudella työikäisten toimintakykyä ja osallisuutta vahvistavalla palvelulla on merkittävä rakenteellinen muutos, jolla on laaja-alaisia vaikutuksia kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin työikäisiin henkilöihin sekä heidän palvelujaan tuottaviin järjestöihin.

Esityksen tavoitteet (palvelujen joustavuus, yksilöllisyys ja hallinnollisen työn keventäminen) ovat sinänsä kannatettavia. Järjestöjen näkökulmasta esitys sisältää kuitenkin merkittäviä riskejä, jotka voivat heikentää kohderyhmien palveluja, lisätä eriarvoisuutta ja vaarantaa järjestöjen toimintaedellytykset.

Lakiesityksen myönteinen lähtökohta on se, että uusi työikäisten osallisuutta ja toimintakykyä vahvistava palvelu on sosiaalihuoltolain mukainen palvelu, johon pääsy perustuu asiakkaan tuen tarpeeseen eikä toimeentulon muotoon tai sosiaalietuuteen. Tämä mahdollistaa sen, että eri elämäntilanteissa olevat asiakkaat voivat saada samanlaista tukea yhdenvertaisin perustein riippumatta siitä, ovatko he työttömyysetuudella, sairauspäivärahalla, eläkkeellä tai muun etuuden piirissä.

Myönteistä on myös se, että palvelu voidaan toteuttaa varsinaisen hoidon ja kuntoutuksen rinnalla. Näin sosiaalihuollon tarjoama toiminnallinen ja osallisuutta vahvistava tuki voi täydentää terveydenhuollon hoitoa sekä lääkinällistä tai ammatillista kuntoutusta ja parantaa niiden kokonaisvaikuttavuutta. Siksi palvelu tulee huomioida osana asiakkaan asiakassuunnitelmaa ja yhteensovittaa tarvittaessa hoito- ja kuntoutussuunnitelmien kanssa.

Uudistuksen vaikutukset kohdistuvat ihmisiin, joiden asema on jo valmiiksi heikentynyt aiempien palvelu- ja etuusheikkennysten vuoksi. Uudistus perustuu taloudellisiin säästötavoitteisiin ilman riittävää arviota vaikutuksista ihmisten arkeen. Siinä ei myöskään ole huomioitu sosiaalimenojen, mielenterveys- ja päihdepalvelujen eikä erikoissairaanhoidon kustannusten mahdollista kasvua. Varhainen ja oikea-aikainen tuki heikkenee niiden ihmisten kohdalla, joiden elämäntilanteen paraneminen edellyttäisi pitkäkestoisempaa ja yksilöllisempää tukea. Näin ollen uudistus vastaa ennen kaikkea kustannussäästöjen tarpeeseen, ei palveluja tarvitsevien ihmisten tarpeisiin.

Jos tavoitteena ovat säästöt ja palvelutarpeen vähentyminen, on pystyttävä tarjoamaan monipuolisia matalan kynnyksen palveluja, jotka tavoittavat ihmisiä heidän arjessaan, tukevat heitä oikea-aikaisesti ja ovat aidosti saavutettavia. Resursseja tulee suunnata ennaltaehkäisyyn ja matalan kynnyksen palveluihin, sillä ne ehkäisevät tilanteiden kriisiytymistä ja vähentävät raskaampien palvelujen kustannuksia.

Palvelujen pilkkoutumisen riski ja integroitujen palvelujen tarve

Hallituksen esityksen mukaan uusi työikäisten osallisuutta ja toimintakykyä vahvistava palvelu voidaan hankkia ulkopuolisilta palveluntuottajilta. Palveluntuottajina voivat toimia sekä järjestöt että yritykset, edellyttäen että palveluun ei sisälly julkisen vallan käyttöä. Järjestöt pitävät tärkeänä, että palvelujärjestelmässä hyödynnetään monipuolisesti eri toimijoiden osaamista. Samalla esitys sisältää merkittävän rakenteellisen riskin palvelujen pilkkoutumisesta, jos palveluja ryhdytään toteuttamaan useiden eri toimijoiden tuottamina toisistaan irrallisina osakokonaisuuksina.

Käytännössä palvelujen pilkkoutuminen voi tarkoittaa esimerkiksi tilannetta, jossa:

- sosiaalityö, palvelutarpeen arviointi ja omatyöntekijä toteutetaan hyvinvointialueella
- toiminnallinen työtoiminta tai osallisuustoiminta hankitaan järjestöltä
- yksilövalmennus tai työelämävalmiuksia koskeva valmennus hankitaan yritykseltä tai
- vertaistoiminta jää hankerahoitteiseksi ja irralliseksi osaksi kokonaisuutta.

Tällaisessa mallissa asiakkaan palvelukokonaisuus rakentuu useista rinnakkaisista toimijoista ilman selkeää kokonaisvastuuta. Vastuu palvelujen yhteensovittamisesta, jatkuvuudesta ja siirtymistä siirtyy helposti kohtuuttomasti asiakkaalle itselleen. Tämä on erityisen ongelmallista asiakasryhmille, joiden toimintakyky on heikentynyt ja joiden kyky hahmottaa monimutkaista palvelujärjestelmää on rajallinen.

Useissa kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa on osoitettu, että monialaista apua ja palvelua tarvitsevat asiakasryhmät, kuten päihde- ja mielenterveyskuntoutujat sekä pitkäaikaistyöttömät, hyötyvät ensisijaisesti integroiduista palveluista, yhden toimijan tai tiiviisti koordinoitujen toimijakokonaisuuden tuottamasta tuesta tai pitkäjänteisestä ja jatkuvasta asiakassuhteesta.

Tutkimusten mukaan palvelujen pilkkoutuminen heikentää palveluihin kiinnittymistä ja siirtää yhteensovittamisen vastuuta asiakkaalle. Tämä lisää keskeytyksiä ja katkoksia palvelupolulla. Pirstaleiset palvelut heikentävät kokonaisuutena palvelujen vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta sekä lisäävät pitkällä aikavälillä raskaampien ja kalliimpien sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta.

Eryteisesti päihde- ja mielenterveyskuntoutujien kohdalla tutkimusnäyttö korostaa, että toiminnallinen tuki, psykososiaalinen tuki ja arjen ohjaus tulisi tuottaa yhtenä, integroituna palvelukokonaisuutena, ei erillisinä palveluina useilta eri toimijoilta.

Uuden palvelun määrärahasidonnaisuus

Järjestöt korostavat kuitenkin, että uusi palvelu on määrärahasidonnainen eikä subjektiivinen oikeus. Tämä luo riskin sille, että palvelun tosiasiallinen saatavuus vaihtelee hyvinvointialueittain taloudellisten reunaehtojen mukaan. Erityisesti monialaista ja pitkäkestoista tukea tarvitsevien asiakasryhmien, kuten päihde- ja mielenterveyskuntoutujien, kohdalla määrärahasidonnaisuus voi johtaa siihen, ettei palvelua myönnetä tuen tarpeen edellyttämässä laajuudessa tai jatkuvuudessa. Tämän vuoksi on tärkeää varmistaa, että palvelun resursointi ja toteutus turvaavat asiakkaiden yhdenvertaisen pääsyn tukeen ja mahdollistavat palvelun aidon rinnakkaisuuden hoidon ja kuntoutuksen kanssa.

Lakiesitystä tulee täsmentää siten, että työikäisten osallisuutta ja toimintakykyä vahvistavan palvelun määrärahasidonnaisuudesta huolimatta asiakkaan todettuun tuen tarpeeseen perustuva palvelu turvataan riittävänä, jatkuvana ja yhdenvertaisena kaikilla hyvinvointialueilla.

Erityisesti tulee varmistaa, että monialaista ja pitkäkestoista tukea tarvitsevien asiakasryhmien kohdalla palvelua ei rajata taloudellisista syistä lyhytkestoiseksi, katkonaiseksi tai vain yksittäisiin osasuoritteisiin. Palvelun resursoinnin ja järjestämisen tulee mahdollistaa sen toteuttaminen aidosti hoidon ja kuntoutuksen rinnalla osana asiakkaan asiakassuunnitelmaa sekä tarvittaessa yhteensovitetuna hoito- ja kuntoutussuunnitelmien kanssa.

Lisäksi hyvinvointialueita tulee ohjata ja velvoittaa seuraamaan palvelun saatavuutta ja toteutumista erityisesti määrärahasidonnaisuuden näkökulmasta, jotta alueellista eriarvoisuutta ja asiakkaiden palvelujen katkeamista voidaan ehkäistä.

Kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen lakkauttaminen

Hallituksen esityksessä ehdotettu kuntouttavan työtoiminnan lakkauttaminen ja sen korvaaminen uudella työikäisten toimintakykyä ja osallisuutta vahvistavalla palvelulla muodostaa merkittävän rakennemuutoksen, jolla on huomattavia vaikutuksia erityisesti päihde- ja mielenterveyskuntoutujiin, pitkäaikaistyöttömiin ja osatyökykyisiin henkilöihin sekä heitä tukeviin järjestöihin.

Esityksen tavoitteena on palvelujen joustavoittaminen ja yksilöllisyyden vahvistaminen. Järjestöjen näkökulmasta esitykseen sisältyy kuitenkin merkittäviä riskejä, jotka voivat toteutuessaan heikentää kaikkein heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden palveluihin pääsyä ja lisätä alueellista eriarvoisuutta. Uudistus heikentää asiakkaiden toimeentuloa sekä kaventaa järjestöjen toimintaedellytyksiä ja palvelutuotantoa.

Nämä riskit kohdistuvat erityisesti niihin henkilöihin, joille kuntouttava työtoiminta on toiminut matalan kynnyksen, pitkäjänteisen ja toiminnallisen tuen muotona, ja joille avoimet työmarkkinat tai työvoimapalvelut eivät ole realistinen vaihtoehto.

Kuntouttava työtoiminta on monille päihde- ja mielenterveyskuntoutujille ollut arjen rytmiä tukeva, sosiaalista osallisuutta vahvistava, vertaistoimintaa mahdollistava ja palvelujärjestelmään kiinnittymistä edistävä tukimuoto. Esityksessä uusi työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tukea tarjoava palvelu on määrärahasidonnainen eikä muodosta subjektiivista oikeutta. Tämä lisää riskiä siitä, että juuri paljon tukea tarvitsevien asiakkaiden palvelut supistuvat taloudellisista syistä tai vaihtelevat merkittävästi hyvinvointialueittain. Lisäksi on epäselvää, miten uuden palvelun sisällöissä turvataan pitkäkestoinen ja toistuva toiminnallinen tuki, yhteisöllisyys, vertaistoiminta sekä järjestöjen kehittämä kohderyhmälähtöinen osaaminen. Ilman näitä elementtejä on vaarana, että päihde- ja mielenterveyskuntoutujien palvelupolut katkeavat tai kevenevät tavalla, joka heikentää kuntoutumista ja lisää raskaampien palvelujen tarvetta.

Järjestöt korostavat, että uuden työikäisten osallisuutta ja toimintakykyä vahvistavan palvelun toteuttamisessa tulee:

- tunnistaa tutkimusnäyttö integroitujen palvelujen vaikuttavuudesta ja tuloksellisuudesta
- ehkäistä palvelujen pilkkoutumista jo palvelun määrittely- ja hankintavaiheessa ja
- varmistaa, että palvelu tuotetaan yhden toimijan tai tiiviisti koordinoitun kokonaisuuden kautta

- eikä jakaa kuntoutumisen kannalta keskeisiä osia eri toimijoille ilman selkeää kokonaisvastuuta.

Velvoittavuuden poistaminen

Velvoittavuuden poistamisen yhteydessä ei ole riittävästi tietoa siitä, miten luopuminen vaikuttaa osallistumiseen. Valmistelussa tehdyn arvion mukaan velvoittavuuden ja taloudellisten kannusteiden poistaminen vähentäisi asiakasmäärää hyvinvointialueilla kymmenellä prosentilla, mikä pienentäisi palvelun järjestämisen kustannuksia 8 miljoonalla eurolla vuosittain vuodesta 2028 alkaen. Palveluja tuottavien järjestöjen kokemuksen perusteella voidaan arvioida, että palvelun vapaaehtoisuudella on merkittävä vaikutus siihen, kuinka moni siihen osallistuu

On tärkeää huomioida, että palvelujen ulkopuolelle jääminen voi heikentää näiden ihmisten tilannetta ja kasvattaa pitkällä aikavälillä esimerkiksi hyvinvointialueiden erikoissairaanhoidon kustannuksia. Jo pelkästään kuntouttavien palvelujen lakkauttaminen lisää painetta sosiaalipalveluihin, mielenterveys- ja päihdepalveluihin sekä erikoissairaanhoidon.

Kannustimet eli kulukorvaus ja matkakorvaus ovat olleet asiakkaiden näkökulmasta merkittäviä. Niiden poistuminen heikentää monien toimeentuloa konkreettisesti. Heikossa työmarkkina-asetuksessa olevien kohdalla kulukorvaus on usein mahdollistanut osallistumisen toimintaan esimerkiksi matkakulujen ja ruokailun osalta sekä tukenut säännöllistä arkea ja kokemusta vastavuoroisuudesta ja osallisuudesta. Kulukorvauksen poistuminen voi johtaa siihen, että kaikkein pienituloisimmat asiakkaat jäävät kokonaan toiminnan ulkopuolelle, mikä on ristiriidassa esityksen osallisuutta koskevien tavoitteiden kanssa.

Nykyinen sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmä painottuu velvoittavuuksiin ja sanktioihin. Osallistumatta jättäminen voi johtaa etuuksien alentamiseen, mikä tekee järjestelmästä rankaisevan eikä tue vapaaehtoista osallistumista, motivaatiota tai luottamusta palvelujärjestelmään. Tämä on erityisen ongelmallista monialaista ja pitkäkestoista tukea tarvitsevien asiakasryhmien, kuten päihde- ja mielenterveyskuntoutujien, kohdalla. Ehdotammekin, että hyvinvointialueet voisivat myöntää työikäisten osallisuutta ja toimintakykyä vahvistavaan palveluun osallistuvalla asiakkaalle osallistumista tukevaa rahallista lisätukea (osallistumislisä), jonka tarkoituksena on edistää vapaaehtoista osallistumista, osallisuutta ja toimintakykyä vahvistavaan toimintaan. Osallistumislisän myöntäminen ei ole edellytys sosiaalihuollon palvelun saamiselle eikä sen puuttuminen saa johtaa asiakkaan perustoimeentulon tai muiden sosiaalietuuksien alentamiseen. Osallistumislisän myöntämisen edellytyksistä, määrästä ja kestosta päätetään asiakkaan asiakassuunnitelmassa asiakkaan yksilöllisen tuen tarpeen perusteella.

Aikataululliset riskit ja toimeenpanon keskeneräisyys

Esityksen voimaantuloaikataulu on järjestöjen näkökulmasta erittäin tiukka. Hyvinvointialueille jää käytännössä vain rajallinen aika uuden palvelun sisällölliseen määrittelyyn ja hankintamallien valmisteluun, ja yhteistyörakenteiden luominen järjestöjen kanssa vie aikaa. Siirtymävaihe on asiakkaiden palvelujen jatkuvuuden ja järjestöjen toiminnan turvaamisen kannalta riittämätön. Tällöin

Lausunto 28.5.2025

vaarana on, että asiakkaat putoavat palveluista ja järjestöjen toiminta keskeytyy tai supistuu äkillisesti. Pahimmillaan hyvinvointialueet turvautuvat lyhyisiin, kevyempiin tai hallinnollisesti yksinkertaisempiin ratkaisuihin kohderyhmän tarpeiden kustannuksella.

Vaikutukset järjestöjen toimintaedellytyksiin

Järjestöt ovat olleet keskeisiä kuntouttavan työtoiminnan toteuttajia. Ne ovat kehittäneet kohderyhmälähtöisiä toimintamalleja, toteuttaneet vertaistoimintaa ja matalan kynnyksen palveluja sekä tuoneet palvelujärjestelmää täydentävää osaamista.

Esitys ei riittävästi turvaa järjestöjen asemaa uuden palvelun toteuttajina. Palveluostojen mahdollinen väheneminen ja epävarmuus hankinnoista heikentävät järjestöjen taloudellista ennakoitavuutta ja voivat johtaa toiminnan alasajoon, jolla on suorat vaikutukset kohderyhmien palvelujen saatavuuteen.

Järjestöt esittävät, että lakiesitystä täsmennetään seuraavasti:

Siirtymäajan pidentäminen

Kuntouttavan työtoiminnan päättymisen ja uuden palvelun täysimääräisen käyttöönoton väliin tulee säätää riittävä siirtymäaika, jotta asiakkaiden palvelut eivät katkea.

Toimeentulon turvaaminen

Uuteen palveluun osallistuville tulee säätää korvaus tai muu vastaava tuki, joka turvaa pienituloisten asiakkaiden tosiasiallisen osallistumismahdollisuuden.

Palvelun sisällöllinen täsmittäminen

Lainsäädännössä tai sen perusteluissa tulee selkeästi tunnistaa ja turvata toiminnallinen ja yhteisöllinen tuki, pitkäkestoisuus, vertaistoiminta sekä järjestöjen rooli palvelun tuottajina.

Järjestöyhteistyön varmistaminen

Hyvinvointialueita tulee ohjata suunnittelemaan ja toteuttamaan palvelu yhteistyössä järjestöjen kanssa sekä hyödyntämään niiden erityisosaamista.

Jyväskylässä 28.5.2026

Huhtasuon ASA ry

Jyvälän Setlementti ry

Jyväskylän Katulähetys ry

Jyväskylän Suvanto ry

Jyväskylän Uusiotuote ry

Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry

Paremmiin Yhdessä ry

Lausunto 28.5.2025

Sovatek-säätiö

Äänekosken katulähetys ry